

МАРИЙСКИЙ АССР КУЛЬТУРА МИНИСТЕРСТВО
КАЛЫК ТВОРЧЕСТВО ПӐРТ

КЕЧЕ ЛЕКМЕ ГОДЫМ

ИК КЫДЕЖАН
ПЬЕСА-ВЛАК

ЙОШКАР-ОЛА
1956

И. НИКОЛАЕВ

«ШОВАШЫЖ ден КОМДЫШЫЖО»

(Сценка. Г. Ефрушын «Шовашыж ден комдышыжо»
ойлымаш семын)

МОДШО-ВЛАК

Капит.

Капит вате.

Петр Иванович — командировкыш толшо ег.

Гриш — бригадир.

Дайствий ялыште ик кастане эрта.

Капитын суртшо. Пóрт көргым ик семын йытырайыме. Ик
лукушто сайын леведман кровать. Кум окна. Окнам занавеска
дене петырыме. Кас. Капит шкетын газетым лудын шинча.

Капит. Вот тиде здорово, а? Сайын пелтен вет. Ко-
нешне, лүддымö, лүддымö ег возен. О, эше карикатура
дене. (Воштылеш.) Значит, шканже гына тырша. Да,
улыт, улыт эше тыгай чалдывай-влак! (Умбакыже лудеш.)

Уремыште ўдыр, рвезе-влакын мурымышт шокта.

Умыр касын вашлияш да

Шўм йолташлан каласаш:

Тыршенам мый таче честно

Кум норметым темалаш.

Капит (окнам почын кычкыра). Эй, Гриш, ег окна
йымалне концерт ончыктымыдам чарныза!

Йўк. Шўмышкыда логале мо?

Капит. Логале! Шке дечет кугуракым пагалаш кү-
леш, ала тудо паша деч вара каналтынеже!

Йўк. Паша деч вара? Ўдыр-влак, Капит чўчў ноен,
культурно каналтынем манеш. Муралтыза! (Мурат.)

Кум норметым темалаш да

Уло йўкын муралташ.

Йолташ дене у рекордлан

Тан тошкалын ошкылаш!

Капит (сырен окнам петыра). Тьфу! Ёскырт-влак! Клубышто нунылан вер ок сите, ынде окна ончылно, ужар сылне верым такырташ тўналыныт! (Капит вате пура, ик кидыштыже яра ведра, весыштыже — энгыжан шопке ате. Шкеже арун чиен.) Толынат шуыч, Капишем?

Капит вате. Пазарышкыже малаш каен омыл вет, тугакат кокам деке пурымем дене касеш кодынам.

Капит. О, энгыж шуыч? Сай, сай. Чодраште энгыж тыгай шолдра? (Энгыжым кочкеш.)

Капит вате. Уке. Колхоз садерыште изиш погалтышым.

Капит. Тугеже, чодраштат шуын докан? Икана поген толаш уто огыл ыле.

Капит вате. Капит, энгыжшым тыге газетым лудын шинчышыла погынет мо?

Капит. А мо? Кўлешак гын, энгыжшыланат шуына, газетшымат лудылдал колтена.

Капит вате. Ушан-шотанрак енге тудо тыгежак ок кутыро ыле да...

Капит. Илыме годым молан йылмылан вольнам пуаш огыл?

Капит вате. Сакар-сола Йыванла ойлыштат огыла. Тудат теве мыскараж денак ўмыржым шукта ынде, ни йон дене сурт-печыже, ни ешыже, так йылморгаж.

Капит. Мом ыштет, тудлан туге, очыни, пўралтын.

Капит вате. Тугеже, пўралтын манын, вучен шинче. Теве ег-влак пакча саска деч мучашдыме пайдам налаш кутырат. Нуно пўралтметымат огыт ончо, кушеч йон лукташ лиеш, тыршенак тыршат.

Капит. Тыгай тыршыше ег-влакше кушто вара лектыныт?

Капит вате. Ондран-солаште, кокамыт.

Капит. А-а, садлан касеш кодынат.

Капит вате. Так еным ончет, колыштатат, чонетланат шыгырын чучын колта. Меак нимогой йоным огына кычал, ик мўкшеш пижын улынат, айда-йўра манын шонена ала-мо?

Капит. Мо, пеш тослык лиеш гынже, манметла, кияр, ковшта нергенже сайынрак шоналтышаш.

Капит вате. Ик ковшта, кияр, мўкш дене гына огыл, моло йонымат кычалаш тыршет гын, уто лиеш шонет мо?

Капит. Тачыже кузела? Мўкшет деч?

Капит вате. На теве оксаже. Шондыкыш пыште. (Оксам пуа.)

Капит (оксам налын, шондыкыш сурала). Пеш ноенат, докан? Каналте изиш.

Капит вате. Мелнам кўэштын отыл?

Капит. Уке, тунаржыланак шуалтын огыл.

Капит вате. Ала-ала. Кок шинчатге ўягмыла коеш. Йўра, кукушырак пуым пурто.

Капит. Тыгай касыште молан?

Капит вате. Луген кодымо мелна руашым эрлалан кодаш ок лий. Коченат пыта.

Капит. А-а, кунарже тудо, очыни, коченат.

Капит вате. Йўра, йўра. Вашкерак пурто. (Конга шенгеке пура.) Капит, шого-ян, кушто руашетше?

Капит (кайнеже). Мо туштак ыле, туштак.

Капит вате (руашивочкым нумал луктеш). Вочко пундаште вел-ыс, йоген пытен мо?

Капит. Каласышым гына вет, руашыже изиш кочен ылят, ястарен колташна вереште.

Капит вате. Мо?!

Капит. Семон Егорыч дене, манам, тый шкеже таче садак пўртыл от шу шонышнат, вот и кутыралтен шинчышна.

Капит вате. Тугеже, мелна закуско шотеш каен? Ох, Капит, мыйжым ынде йўршынак от чамане. Тынар ноен коштмем ўмбачат игылтат да?!

Капит. Мом ойлыштатше? Мелна руашыжым угычат лугаш лиеш.

Капит вате. Уэшыже шке луго, йўра?!

Капит. Йўра. (Пўрт омса тўкалыме йўк.) Пу-ро, тўкален ит шогылт. (Петр Иванович пура.)

Петр Иванович. Сай иледа-кутыреда?

Капит вате. Вычыл вараксим гай!

Капит. Кап-иш! Салам лийже, Петр Иванович! Тораште лийынат? Чемодан дене. Кает але пўртылат?

Петр Иванович. Тендан колхозыш толынам, командировка шот дене.

Капит. Кўлеш, кўлеш, Петр Иванович. Чемоданетым шынде, теве тенгыл йымаке.

Петр Иванович. Тау. Кўлхоз председателыда шке декше пачерлан ўжў, но мый тендам шукертсек ужын омылат, ыжым кўнў. Кузе иледа, Капит чўчў? Чўчўньў? (Кидым пуа.)

Капит вате. Э-э, тый Капетын акажын эргыже улат улмаш-ыс. Йөршын пален омыл. Вер сита, айда кудаш.

Капит. Уна лият, уна лият. Кудаш.

Капит вате (*Капитлан*). Капит, мом шогылтат? Пуэтым пурто!

Капит (*семалмыла*). Шүмбелем, сейчас.

Капит вате. Тыге ойлашыже вожылам ыле. Мый шоген ом керт, ноенам, а тудо, кечыла шыранен, пашажымат монден шинча!

Петр Иванович. Капит чүчү, мый клубыш миен тол-лам. Гармонь шоктымо, муро йүк шокта. Концерт докан.

Капит. Йөра, йөра, миен тол. Савырнымашешет чай шуэш. (*Петр Иванович кая.*) Молаң шургет, ең ончылно сө-рал огыл.

Капит вате. А-а, тыланет сөрал огыл? Шке мұш-кыретым теменатат, мыйже айда керек? Родетшылан мом пукшаш тўналат?

Капит. Чайым шолтена, муным пыштена, ұйым лук-тат. Ик шот дене тыят темат, уналанат кас кочкыш пеш сай лиеш.

Капит вате. Эрла пазарышкыже вара муно олмеш парентым нангаяш мо? Такат шымлу муно веле. Таче кунар налынат?

Капит. Латшымыт.

Капит вате. Уйжым шүшкынат?

Капит. Ямде, конгаш пелтышаш веле.

Капит вате. Эх-хо-хо, могай тый улат вет. Кумы-рым от акле.

Капит. Мо, мыняр кочкеш-йүэш — тўла вет. Адак-шым пачер акым налына, эше парыш лиеш.

Капит вате (*шоналтен*). Парыш! Парыш! Каргыме пөръен! Ноенам манам, умылет?! Йөршеш от чамане! (*Шортын-шортын кыдежыш кая.*)

Капит (*шонен*). Мо шайтан лийын? Эре вурседылеш веле. (*Самоварым шында.*) Шого, шого. Ноенам, манеш. (*Шона.*) Вот мо! Тогдайшым. Чечас пуым пуртем да... (*Пуым пурта.*) Лукшаш. Сөраса. Вот могай эм кўлеш. (*Шкаф гыч арака кленчам, киярым, кодишо ййишө мелнам луктеш.*) Аваже! Шүмбелем! (*Кыдежыш кая. Ик жап гыч коктынат лектыт.*)

Капит вате. Ноенам ман тўем-тўем, пыкше тогдай-шыч.

Капит. Пожалуйста, аваже, ноймет ўмбач подыл колто. (*Темең пуа. Коктынат ййыт.*)

Капит вате. Закускыже тиде гына? Мо тый вош-тылат? Але...

Капит. Хм... м-м...мо. (*Чемоданым ужеш.*) Чечас. (*Чемоданым почеш.*)

Капит вате. Мом пургедат?

Капит. Теве закуска. (*Чемодан гыч луктеда.*)

Капит вате. Колбаса? Уй?!

Капит. Шкенаң, чыла шкенаң, пошкудын дене пырля. (*Устембак луктын опта.*)

Капит вате. Самоварат шолаш пура. Пеш сай кол-баса. (*Кочкеш.*)

Капит (*самоварым конда*). Чайжым теме-ян?

Капит вате. Шуат. (*Аракам тема.*) Корно ўмбач пеш сай. (*Коктынат ййыт, кочкыт.*)

Петр Иванович пура.

Петр Иванович. Аппетитда сай лийже.

Капит вате. Э, туге шол. Тау. Пырля шич.

Петр Иванович. Изиш пурлаш уто огыл. (*Шинчеш.*)

Капит. Теве колбасашкыже ұйым шўралте. Чайым темена.

Петр Иванович. Да, Капит чүчү, илышда, ужамат, уда огыл. Колбаса, тулеч моло...

Капит. Ик шот дене каласаш лиеш, пентгыде!

Капит вате. Э-э, туге, туге.

Петр Иванович. Кузе вара тений пашакечын акше? Аванс шот денат шуко налында докан? Коктын веле улыда, пашаш кошташ мешайшет уке.

Капит. А-а, тидым аваже сайынрак пала. Тудо утла-ракшым склад лар воктене, правленийштат чўккыдын лиеда.

Капит вате. Мо уржаже иктаж кум кило, ала ныл кило дене шуэшат дыр? Пожале. Оксамат пуэныт, маныт. Мый гын, тиде шотлымо шотетым ынде йомдаренамат. Мыйже шукертсек...

Капит. Цыц! Теве чает велалтеш.

Капит вате. А тый ит аптрание, ит вожыл. Эркын дене коч, йй.

Петр Иванович. Тау пушкыдо кумылланда. Тау. Чайлан мыйын шкемын сакыр, конфет чемоданыште ылят...

Капит. О-о, кызыт тыгайым ит ойлышт... Теве үстел үмбалне улшым нал, нал. *(Сапырым ончыкта.)*

Капит вате. Тидын дене мемнам вожылтарет веле, родем. Ит луктеде, ит тарватыл чеможданетым. Корнетлан күлеш. Тый, ужат, паша дене колхозлашке коштат, тулеч моло.

Петр Иванович. Паша дене. Вот тендан колхозыш ревизий шот дене толынам, бухгалтерда але самырык, полшаш йодын колтен. *(Петр Иванович чеможданжым почын колтат, ик жаплан бoryн шинчеш.)*

Капит. Петр шольо, тый ит азаплане. Ме чыла ямдыленна. Толметлан үстел үмбак луктын пыштышна. Йү, коч. Коштшыла ноет, моат, түрлыжат лиеда. А ноймо үмбач чай ден сапыр пеш келшат.

Петр Иванович. Кунам туге огыл.

Капит. Колбасажымат жаритлен ямдылаш лукна... Изишак тебе жаритлен ыжна пытаре.

Капит вате. Айда теммешкетак коч, теммешкетак.

Петр Иванович. Тау, утыж дене, шерем теммешкемак кочкым! *(Лектеш, чия.)*

Капит. А тый, Петр Иванович, кушко тыгела? Мемнан деч кайнет?

Капит вате. Родем, мо тыгела лектын каяш сөралжак огыл ыле...

Петр Иванович. Пачерлан тўлаш маныда?

Капит. Тудлан огыл, кеч таужым...

Петр Иванович. Кунарым йодыда?

Капит. Мо... па... пачерланже?

Капит вате. Ай, чайлан лу тенгежат сита.

Петр Иванович *(воштылмо йөре)*. 10 тенге? Пеш шулд-ыс.

Капит вате. Мо, юзгунам циркач-влак толытат, коло тенге гыч да монь түлен кодат ыле.

Капит. Э, чылт утыжак адак огеш күл.

Петр Иванович. Ну мо, паша ыштен кертдыме-влакым чаманаш логалеш. Кучыза! *(Оksam пua.)*

Капит вате *(Капитлан)*. Ой, йөндым!

Капит. Тугеж, мемнан деч йөршын кает?

Петр Иванович. Колхоз гыч? Уке! Чеверын, «пагалыме родем-влак!» *(Кая.)*

Капит. Корнет пиалан лийже!

Капит вате. Ик лучко тенгем шуялта ыле гынже, шинчам шўта шонышыч мо?

Капит. Тау! Моткоч кугу тау! Лу тенгетшат кызыт колбасала үпшалтеш!

Капит вате. Ой-йо-йо! Ала орол леваш ончылно Семон вате дене тамакым түрген шинчылтын, шукурак налам шонышыч?!

Капит. Тый тиде мо, а? Ынде лу тенгет шагал лият, мыйын личностым оскорбитлаш?! Оксалан лийың, Семон вате дене ушкалаш? Марш тышеч!

Капит вате. Ага, яндар шўрган отыл? Чонетым кочкеш? Шкеже оксалан огыл гын, молан өрдыжкө плотник ышташ коштат? Мыйым поктен колтен, тидын дене ынде почетым шўалтынет?!.

Капит. Пагалыме Капитулиночка! Мо дене те воштончыш гай яндар шинчан улыда? Мо дене? Колхозышто паша ыштымыда дене але пазарыште торгаен коштымыда дене?!

Капит вате. Йолагай! Окса кычалмет, пого погомет...

Капит. Кузе мый тыгай ватым йөраташ тўналам?!

Капит вате. А мый — тыйым! *(Каяш тарвана.)*

Капит *(цканаште өреш)*. Кушко? А-а, Ка... Ка... Капочка! Мый вет тиде так... Ну, ну. Мом тый, шөрлө! Ит кай! На! На тебе, подыл, чадыртан, чонетым йўкшыктаре! *(Вўдым темен пua. Уремыште мурен кайме йўк шокта.)*

Тый гармоньжым шоктет гын,

Муралтымына вел шуэш.

Улан колхоз ешыж ден

Пашам ыштымына вел шуэш.

Капит вате. Ни... ни... нигунам! *(Чытырыше кидше дене вўдым йўаш толаша.)*

Капит *(шортио гай)*. Шинчавўд дене йодам, а? Чарне, шөрлө?!

Капит вате. Эх, мо-мо! Могай тый улат? *(Коктынат шортыт. Тиде жапыште пёртыш бригадир пурен шога-леш.)*

Бригадир. Капит изай, тендам правленийыш мяяш йодыт. *(Капит чурк лийын шога-леш.)*

Капит вате. Ой, Гриш, умыло, калтак. Эрденак каласенам: «Ом керт, черле улам», — маньым вет. Мо Капитемже правленийыш кая гын, вара мыланем стакан вўд пуышыжат ок лий-ыс.

Капит. Чынжымак, шоляш, мо мемнам правлений дене лўдыктылат?

Бригадир. Нигѳат тендам огеш лўдыктыл.

Капит вате. Уке-гын, вара мом ўжын коштыда? Правленийыш да правленийыш! Мо, черле огына лий ыле гын, пашаш коштшашым шке огына пале ыле мо? Ужат дыр, Капит изат черланен, шинчавўдшѳ йорге веле йога.

Бригадир. Черле улыда гын, больницыш кайман, а те иктыже — пазарыш, весыже кугурак окса лектышым кычалын коштыда.

Капит. О, ужат тудо эше мом пала? Тугеже, тыйын шонымаштет, ме вредительство дене заниматлена?! Значит, ме нигѳлан йѳрдымѳ, егдан мешайкалыше улына?!

Бригадир. Да! Тачысе кечылан пушенге деч кўрлын вочшо укш улыда!

Капит. Вот кузе!

Капит вате. Э-э, укш улына гын, тугеже, кутырен шогышашат уке! Вургемнам погалтенат — чеверын кодса!

Бригадир. Сита орадыланаш! Пашакече минимум шуктыдымыланда, ѳрдыжтѳ пашам ыштен, торгаен коштмыланда правлений тендам колхоз гыч лукташ шона.

Капит. Мом ойлет?!

Капит вате. О-о-о, юмыжат! Капит, тыгеже, кушко пакча сасканам чыкена, кушко чыкена?!

Капит (бригадирлан). Тидым тый кертынат?! (Ватыжым онча.)

Бригадир. Йодса правленийыште, калык деч!

Капит. Ну, моткоч тау! (Ватыжлан.) Вот кушко мыйым шуктышыч!

Капит вате. Уке! Тугеже, тылатат ег шўргыштѳ гына лаврам ончаш сѳрал огыл!

Бригадир. Мом ойлаш, те коктынжат шовашыж ден комдышыжо улыда!

Уремыште муро йўк виан йонгалтеш.

Колыштса, торкакай-влак, кузе калыкын рвезе вийже йонгалтеш!

Илышна волгалтын,
Кечын чаплана!
Онар патыр калык
Куанен мурал!

Тошто койыш ынже лий, —
Вожге куклена.
Рвезе тукум — патыр вий,
Чыла сенена!

Ш О В Ы Ч